

ВОВЕД

„Просечните учители зборуваат, добрите учители објаснуваат, одличните учители демонстрираат, најдобрите учители инспирираат“

— Вилијам Артур Ворд

Со зголеменото ширење на демократијата во светот, кој станува сè покомлексен, сè поочигледна станува потребата младите луѓе да се оспособат за живот во услови на брзи промени и експанзија на информации. Денес, повеќе од кога и да е, на младата генерација и е неопходна способност за решавање проблеми, за критичко размислување, за одмерување на алтернативните решенија и донесување на обмислени одлуки.

Можноста за комуникација и за размена на идеи, речиси низ целиот свет, придонесува фактографското знаење брзо да ја губи својата актуелност и да стане вредно само ако може да се примени практично, креативно и критички. Многумина проценуваат дека „во текот на следните десет години, 100% од сегашното севкупно светско знаење ќе претставува 10% од идната база на знаења“¹. Поголемиот дел од она што сега го знаеме е употребливо 10 години и помалку, а подоцна станува непрецизна и застарена информација.

Промената која во таков обем се одвива во денешните општества, претставува голем предизвик за оние чија задача е да ги подготват децата и младите за новото време. „Училиштето е основна организациска клетка на која се темели образовниот систем во една држава, па така промените треба да започнат токму од училиштето“². Севкупниот кадар во образованието – од креаторите на образовната политика до наставниците – е соочен со прашањето како најдобро учениците да се подготват за успешен, богат и продуктивен живот во една непредвидлива иднина. Иако е многу битно да се научи наставната

¹ Stoll, L. & Fink, D. (1996): “Mijenjamo naše škole”, Zagreb, Educa

² Петковски, К. (1998): “Менаџмент во училиште”, Скопје, Просветен работник

содржина, тоа, можеби и не е најсуштествено. Главна задача на учениците е да научат ефикасно да учат и критички да размислуваат. Тие треба да се оспособат самостојно и од различни аспекти да ги разгледуваат информациите и да оформат свое мислење за нивната веродостојност и вредност.

Во Статистички годишник на Република Македонија 2003, Поповски нагласува дека „Порано се мислеше дека напредокот во технологијата и науката (посебно во сферата на комуникацијата), полека ќе го истисне наставникот од училиштето и процесот на учење”³. Современите анализи во образованието за иднината го говорат спротивното. Тие укажуваат на тоа дека „наставникот е клучниот носител на тие промени и тој се наоѓа во епицентарот на образовните реформи, но неопходна е реконструкција на неговата досегашна улога”⁴. Денес, кога во нашава земја интензивно се одвиваат процеси на дидактичко иновирање на воспитно-образовната работа во училиштата, професионалниот развој на наставниците станува посебно актуелен.

Поквалитетно образование е можно само со поинаква, поквалитетна работа на наставникот и на учениците, а токму наставникот е првиот и најзначајниот носител на нов квалитет во воспитно-образовната дејност.

Затоа, приоритет е даден на перманентното усовршување на кадрите во образованието, како на нивните стручни знаења, така и на забогатување со знаења за педагошкиот аспект на нивната професија и унапредување на нивните професионални компетенции.

Во овој контекст, со овој труд поексплицитно се разработуваат концептите за определувањето и содржината на поимот *курикулум*; разликуваните типови; наставникот како корисник на курикулумот како и курикулумите за наставници; *уницијалното образование* со основните постулати, неговата постоечка состојба и практика во нашата земја со компаративен преглед со сруги западно-европски земји (разгледано од аспект на структурата и уписната политика, студиската програма и националните стандарди за професијата наставник); *перманентното образование* на

³ Статистички годишник на Република Македонија (2003)

⁴ Ивиќ, И. (2001): “Активно учење”, Белград, Институт за психологија

наставникот гледано низ призмата на карактеристичните процеси на учење на возрастите, вонкурикуларните основи на професионалниот развој на наставникот (преку елаборација на искусственото учење, мотивацијата и рефлексивното учење), степените на професионален развој на наставниците и методот на менторски пристап, со краен осврт на постоечкото перманентно образование на наставниците во Р. Македонија; *професионалните компетенции на наставниците* преку разгледување на општата таксономија, професионалните компетенции на наставниците во нашата земја и спроведените активности во овој домен; и *евалуација на развојот на компетенциите и валидација* како аспекти на процесот на перманентно образование со кои се заокружува целокупниот процес на формална и неформална наобразба на наставникот.

АПСТРАКТ

„Функцијата на образованието е да нè научи како интензивно да мислиме и како критички да размислуваме. Интелект плус карактер — тоа е целта на вистинското образование“

— Мартин Лутер Кинг

Брзите и континуирани промени и новитети во информатичко-комуникациската технологија, екологијата, менаџментот, но и во развојот на демократските процеси, претприемништвото, мултикултурализмот бараат од нас да поседуваме и континуирано да инвестираме во нови знаења, вештини и способности кои ќе ни овозможат брза реакција и адаптација кон променетите услови. Впрочем, непоборен е фактот дека доброто образование на децата им обезбедува поголеми можности за успех во животот, можности за добра работа... Прашањето што се однесува до подобрување на квалитетот на образовниот систем ги засега сите во „ланецот на образование“, почнувајќи од наставниците, инспекторите, советниците, академската администрација па сè до родителите, учениците...

Меѓу сите горенаведени, како еден од поважните фактори за успешно реализирање на севкупниот воспитно-образовен процес е секако наставниот кадар и нивниот педагошки-образовен профил. Имено, образованието на наставниците претставува мошне значајно прашање на секој систем, особено затоа што тие се фундаментални носители на воспитно-образовниот процес преку кои учениците треба да научат ефикасно да учат и едновремено да оформат свое критичко мислење за веродостојноста и вредноста на акумулираните знаења. Овој процес се соочува со бројни проблеми, кои не се ни единствени ни уникатни само за даденото подрачје. Токму поради комплексноста на образовниот процес, неможе проблемите на истиот да се изолираат, ниту може засебно да се разгледуваат, апстрахирајќи ги притоа сите останати социјално-економски и политички услови во кои живееме и твориме,

едноставно поради сложените и многубројни корелации и врски на влијание и меѓусебна зависност кои постојат меѓу сите процеси во општеството.

Оттука произлегува тематиката на овој труд, кој е насочен токму кон алоцирање и анализа на многуте варијабли и аспекти на постојните проблеми настанати од напорите направени за стандардизирање и создавање можности за конзистентна структура на севкупното образование и усовршување на наставниците, тргнувајќи од курикуларните и вонкурикуларните фундаменти, односно нивното иницијално образование во текот на студиите, но и по нивното вработување, како единство во процесот на континуирано усовршување во структурата.

Истиот е поделен во три тематски целини.

Првата, *теоретски основи на истражуваниот проблем* нуди сеопфатно дефинирање на клучните поими и процеси. Во овој дел се дадени различни гледишта и стојалишта при именување на клучните поими и концепти, определување на подвидови и објаснување на карактеристиките во процесот на иницијалното образование на наставниците, потребата од нивен континуиран професионален развој на наставниците, развивање и стекнување на компетенции како и евалуација на компетенциите на наставниците. Според тоа во овој труд подробно се посветува внимание на курикулумот; наставникот како средишна точка во курикуларните основи на неговото образование; аналитичка обработка на иницијалното образование, перманентното образование (со посебен осврт на вонкурикуларните основи) и професионалните компетенции на наставниците, како и нивна евалуација и валидација,

Втората целина ги дава основите и принципите на кои е поставена повеќаголната *методологија на истражуваната тема*, при што се дефинираат рамките на предметот на истражувањето и основната терминологија; поставените задачи и општите и поединечните хипотези; зададените независни и зависни варијабли; примерокот на истражувањето; избраните методи, техники и инструменти на истражување како и параметрите на обработка и анализа на добиените резултати од истражувањето.

Третата целина, *анализа и интерпретација на резултатите од емпириското истражување* ги дава сите аспекти и резултати од истражувањето, проследени со опсежни анализи и објективни коментари во врска со истражуваниот примерок, анкетениот лист, неструктурирано интервју, постоечките студиски програми на Факултетите кои образуваат наставници, како и анализа на листи за набљудување на наставниците и нивна самоевалуација.